

Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України
Відділ освіти дітей з порушеннями зору

Курінна В.Р., Кондратенко С.В., Барко В.В.

ПІЗНАННЯ НА ДОЛОНЬКАХ

КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ
ДИТИНИ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ
СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Кропивницький
2021

*Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту спеціальної педагогіки
і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України,
протокол № 4 від 24 червня 2021 року*

П 32 Пізнання на долоньках : комплексна програма розвитку дитини з порушеннями зору середнього дошкільного віку / В.В. Барко, С.В. Кондратенко, В.Р. Курінна; Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН. – Кропивницький : Імекс-ЛТД, 2021. – 28 с.

ISBN 978-966-189-588-0

Комплексна програма розвитку дитини з порушеннями зору середнього дошкільного віку «Пізнання на долоньках» сформована на основі вимог оновленого Базового компоненту дошкільної освіти, запропонованої структури освітньої програми дошкільного навчання. У програмі визначено напрями навчально-виховної та корекційної роботи, що складають комплекс дидактичних засад дошкільного навчання: обсягу, змісту, цільових орієнтирів навчання, створення розвивального освітнього середовища, психолого-педагогічної підтримки, позитивної соціалізації й індивідуалізації, принципів розвивального навчання, метою якого є розвиток особистості дитини у єдності виховних, розвивальних і навчальних цілей з урахуванням закономірностей розвитку на кожному віковому етапі.

Програма може бути використана родинами, в яких зростають дошкільники з порушеннями зору, педагогами закладів дошкільної освіти, спеціальними психологами, студентами відповідних спеціальностей тощо.

УДК 376-056.262-053.4

ISBN 978-966-189-588-0

©Інститут спеціальної педагогіки і психології
імені Миколи Ярмаченка НАПН України, 2021
© ТОВ «Імекс-ЛТД», 2021

Пояснювальна записка

Діти з порушеннями зору під час відвідування дошкільного закладу одержують підготовку відповідно до навчальної програми дошкільного навчання. У процесі їхнього виховання й навчання вирішується весь спектр цілей і завдань, заявлених цим нормативним документом: ведеться робота з розвитку пізнавальної діяльності, з накопичення уявлень про навколишній світ, з формування ігрових умінь і базових умінь у традиційних видах праці, формується культура безпечної життєдіяльності, позитивне відношення до себе, однолітків, дорослих відповідно до прийнятих у суспільстві морально-етичних норм. Навчання дітей із порушеннями зору дошкільного віку передбачає також реалізацію комплексу специфічних завдань, пов'язаних із розвитком усіх видів дитячої активності, компенсаторних процесів із заміщення ослабленого або втраченого зору й потенційних пізнавальних можливостей, які підсилюють функціональну здатність дитини в різних видах діяльності. Потреба забезпечити комплексне рішення всіх перерахованих завдань, підсилити корекційну спрямованість змісту дошкільного навчання дітей із порушеннями зору привела до створення адаптованого варіанта навчальної програми.

Програма розвитку для дітей середнього дошкільного віку «Пізнання на долоньках» ґрунтується на Базовому компоненті дошкільної освіти (Державному стандарті дошкільної освіти) від 2021 р. і спирається на зазначені у ньому цінності й базові принципи.

За цією програмою в дітей із порушеннями зору мають бути сформовані обов'язкові ключові компетентності: рухова й здоров'язбережувальна, особистісна, предметно-практична й технологічна, сенсорно-пізнавальна, логіко-математична й дослідницька, природничо-екологічна й навички, орієнтовані на сталий розвиток, ігрова, соціально-громадянська, мовленнєва, художньо-мовленнєва, мистецько-творча

(художньо-продуктивна, музична, театралізована) й інші, які матимуть продовження в освітньому процесі початкової школи та впродовж життя.

Середній дошкільник із порушеннями зору розвивається відповідно до своїх вікових особливостей.

Вік від чотирьох до п'яти років – це середній дошкільний період. Він є дуже важливим етапом в житті дитини. Це період інтенсивного розвитку й зростання дитячого організму. На цьому етапі суттєво змінюється характер дитини, активно вдосконалюються когнітивні функції, комунікативні здібності, реалізується творчий потенціал.

Фізичні можливості дитини значно зростають: поліпшується координація, рухи стають більш впевненими. Водночас зберігається постійна необхідність фізичної активності. Стрімко розвивається моторика, у цілому середній дошкільник стає більш спритним і швидким порівняно з молодшими. У середньому дитина підрастає за рік на 5-7 сантиметрів і набирає 1,5-2 кілограми ваги. Відбувається зростання й розвиток всіх органів і систем дитячого організму.

У віці 4-5 років швидко розвиваються психічні процеси: пам'ять, увага, сприйняття, мислення й інші. Важливою особливістю є те, що вони стають більш усвідомленими, довільними: розвиваються вольові якості, які в подальшому обов'язково стануть важливою складовою діяльності.

Типом мислення, характерним для дитини цього віку, є наочно-образне. Це означає, що здебільшого дії дітей мають практичний, досвідний характер. Для них дуже важлива наочність. Однак у міру дорослішання мислення стає узагальненим і до старшого дошкільного віку поступово переходить у словесно-логічне.

Значно збільшується обсяг пам'яті: дитина вже здатна запам'ятати невеликий вірш або доручення дорослого. Підвищуються довільність і стійкість уваги: дошкільнята можуть протягом нетривалого часу (15-20 хвилин) зосереджено займатися яким-небудь видом діяльності.

Ігрова діяльність як і раніше залишається основною для дитини середнього дошкільного віку, проте вона істотно ускладнюється в порівнянні з раннім віком. Кількість дітей, які беруть участь у спілкуванні, зростає. З'являються тематичні рольові ігри.

Протягом середнього дошкільного періоду відбувається активний розвиток мовлення. Значно поліпшується звуковимова, активно зростає словниковий запас, сягаючи приблизно двох тисяч слів і більше. Мовні вікові особливості дітей 4-5 років дозволяють їм більш чітко висловлювати свої думки й повноцінно спілкуватися з однолітками та дорослими. Дитина вже здатна охарактеризувати той чи інший об'єкт, описати свої емоції, переказати невеликий художній текст, відповісти на запитання дорослого й ставити власні. На цьому етапі розвитку діти опановують граматичну будову мовлення: розуміють і правильно використовують різні частини мови, відмінки й часові характеристики.

З огляду на перераховані вище вікові особливості дітей 4-5 років вихователі дошкільних установ створюють умови для продуктивної роботи й гармонійного розвитку дитини.

У дітей з порушенням функціонування зорової системи відбуваються зміни в процесі сприймання й перероблення інформації на кірковому рівні. Порушення діяльності зорового аналізатора викликає в дитини значні труднощі в пізнанні навколишньої дійсності, зниження її комунікабельності, обмежує її орієнтування. Спостерігається ускладнене сприйняття розміру предмета, його пропорцій, відстаней, нечітке співвіднесення кольорових зображень із предметами і явищами навколишньої дійсності. Діти відчувають труднощі в сприйнятті руху. Формування правильних уявлень і понять уповільнене через бідність чуттєвого досвіду дітей. Для дітей характерне швидке стомлення зорового аналізатора, низька працездатність. Однак правильно побудована навчально-виховна й корекційно-розвивальна робота сприяють усуненню специфічних труднощів, які виникають у середніх дошкільників із порушеннями зору.

Освітній напрям «Особистість дитини»

Напрями роботи фахівців	Завдання
<p>Рухова компетентність.</p>	<p>Забезпечувати природну потребу дитини в руховій активності. Знайомити з місцями для здійснення рухової активності (вулиця, майданчик, спортивна зала тощо). Організувати й залучати до виконання активних вправ (ранкової зарядки, заняття з фізкультури, танців тощо). Формувати навички орієнтування в просторі. Формувати початкові уявлення про різні види спорту, фізичної активності й рухливі ігри. Знайомити з напрямками руху, закріплювати знання на практиці.</p>
<p>Здоров'язберезувальна компетентність.</p>	<p>Формувати уявлення про життєдіяльність людини, її життєві функції. Виховувати позитивне ставлення до гігієнічних і загартовувальних процедур. Знайомити дітей із засобами гігієни (мило, зубна щітка, шампунь тощо), способами й важливістю</p>

Очікувані результати
<p>У дитини наявний оптимальний рівень фізичного розвитку й працездатності, які відповідають віковим показникам.   Вона витримує понад 30 хвилин прогулянки ходюю в середньому темпі.   Дитина розуміє й виконує різну фізичну активність і дії: хода, біг, присідання, стрибки вгору й вперед/назад, обертається навколо себе, виконує команди «Руки догори/у сторони/вниз», «Піднімаємось навшпиньки/на п'ятах» тощо, виконує комбінацію (послідовність) рухів, координує їх.   Дитина контролює свою поставу у вертикальному (прямому положенні).   Орієнтується в напрямках руху (право, ліво, вперед, назад тощо).   Орієнтується в знайомих приміщеннях, знає, де розташовані основні об'єкти.   Розуміє відмінність рухів під музику (сформовані початкові уявлення про танець).   Орієнтується в назвах спортивних ігор і фізичних активностях (гімнастика, футбол, баскетбол тощо).   Виявляє зацікавленість й обізнаність у рухливих іграх із предметами.</p>
<p>Дитина знає, розрізняє й називає частини тіла (тулуба, верхніх і нижніх кінцівок) й обличчя.   Орієнтується в денному режимі, основних складових, які відповідають часовим відріzkам доби (ранок, день, вечір, ніч).   Дитина дотримується гігієнічних норм, виконує послідовність дій ранкового й вечірнього туалету. Вміє мити руки й чистити зуби, самостійно виконує дії інтимної гігієни.</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
	<p>їхнього застосування в повсякденні. Виховувати культуру харчування й позитивної харчової поведінки. Знайомити дітей із продуктами харчування, розширювати їхні знання про користь овочів і фруктів, продуктів тваринного походження тощо. Формувати навички безпечної поведінки вдома (на кухні, у ванній кімнаті, вбиральні тощо), на вулиці (під час прогулянки, на дитячому майданчику), у лікарні, освітньому закладі тощо.</p>
Особистісна компетентність.	<p>Формувати в дитини позитивне ставлення до себе, вчити радіти своїм успіхам, хвалити за намагання й старання в будь-якій справі. Формувати навички самоконтролю й саморегуляції власної поведінки. Розвивати й зміцнювати емоційно-вольову сферу дитини. Виховувати морально-етичні якості особистості: доброту, щедрість, відповідальність, толерантність, терплячість, повагу тощо. Сприяти підтримці інтересу до пізнання себе, доквілля й доступних видів діяльності через розмови, підібрані казки й мультфільми, тематичні поробки, приклади міжособистісних стосунків, сюжетно-рольові ігри тощо. Звертати увагу дитини на власну самостійність й унікальність як частинки людства.</p>

Очікувані результати
<p>Дитина знає прості правила столового етикету, дотримується елементарних правил поведінки за столом. Знає призначення різного посуду. Вправно користується ложкою, впевнено тримає чашку. Дитина демонструє обізнаність у різноманітті страв. Називає овочі й фрукти, розрізняє їхній запах, смак і текстуру. Дитина усвідомлює сигнали голоду й спраги, насичення, може про них повідомити дорослим. Дитина знає основні правила безпечної поведінки з електроприладами, гострими предметами, відкритим вогнищем тощо. Знає елементарні правила поведінки з незнайомцями, у різних місцях і приміщеннях (вдома, на вулиці, біля водойм, поруч із дорогою з активним рухом тощо).</p>
<p>Дитина доречно оперує займенником «я». Дитина характеризує себе як він/вона, усвідомлює свої гендерні відмінності (зовнішність, особливості поведінки, вподобання, звички тощо) і може їх назвати. Розуміє свою належність до групи (родини, виховної групи в закладі). Дитина позитивно ставиться до себе. Розуміє слова схвалення й підтримки від інших. Зіставляє поняття «хочу», «можу» та «треба». Зіставляє емоційні прояви відповідно до ситуації. Докладає зусиль для виконання односкладного й двоскладного завдання. Розуміє поняття «добро» і «зло». Розуміє відмінності в поведінці з людьми різних вікових груп. Використовує слова елементарного етикету (дякую, будь ласка, вітання й прощання тощо).</p>

Освітній напрям «Дитина в сенсорно-пізнавальному просторі»

Напрями роботи фахівців	Завдання
Предметно-практична, технологічна компетентність	<p>Знайомити дитину з навколишнім предметним світом, його складовими й функціональним призначенням.</p> <p>Формувати й розвивати навички тактильного сприйняття предметів навколо (на дотик), їхнього розміру, форми, ваги, текстури й покриття.</p> <p>Формувати й розвивати навички самоконтролю дій рук і пальців, що вимагає вправності й виваженості рухів.</p> <p>Розвивати загальну й дрібну моторику.</p> <p>Навчити зіставляти дві частини одного цілого.</p> <p>Ознайомити й навчити розрізняти частини тіла, обличчя, назви пальців.</p> <p>Навчити дитину користуватися ножицями, в'язати вузли, ліпити з пластиліну, розмальовувати олівцями й фарбами, складати з конструктора різноманітні предмети.</p> <p>Сприяти формуванню системи компенсаторних механізмів.</p> <p>Сприяти реалізації творчого потенціалу через предметно-практичну, технологічну діяльність.</p>

Очікувані результати
<p>Дитина вміє виокремлювати й об'єднувати частини одного цілого (машина складається з коліс і кабіни) навколишнього предметного світу, зіставляти його деталі (із конструктора, пазлів тощо).</p> <p>Контролює дрібні рухи пальців, маніпулюючи предметами різного розміру й форми.</p> <p>Дитина має уявлення про будову, розташування й назви пальців, функції й можливості рук (торкатись, тримати, досліджувати за допомогою дотику тощо).</p> <p>Розрізняє візуально й за допомогою дотику геометричні фігури, властивості поверхні предметів (гладка чи шорстка, м'яка чи тверда тощо).</p> <p>Дитина виконує спрямовані дії руками й пальцями, які вимагають навичок самоконтролю й вправності рухів: вміє в'язати прості вузли, потрапляє мотузкою або кілочком в отвір, вправно користується ножицями (розрізає по прямій лінії), долучається до рукоділля.</p> <p>Намагається точно виконувати елементарні пальцеві фігури (кулак, широко розведені пальці, один загнутий палець тощо).</p> <p>Дитина старається зафарбовувати (фломастером, олівцем, пензлем) малюнок, не виходячи за контур.</p> <p>Дитина вміє працювати з пластиліном: розминати, сплющувати, витягати, самостійно скачувати кулю й паличку, з папером (згинати навпіл, складати в декілька разів тощо), з піском (виготовляти формочки, створювати насипи, малювати елементарні деталі і їхній комплекс на поверхні).</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
<p>Сенсорно-пізнавальна, логіко-математична, дослідницька компетентність</p>	<p>Формувати навички орієнтування в знайомих приміщеннях.</p> <p>Знайомити дитину з предметним світом, збагачувати відповідними знаннями.</p> <p>Формувати вміння розуміти узагальнювальні слова, які позначають групу предметів (одяг, посуд, меблі тощо).</p> <p>Розвивати тактильні відчуття, знайомити з різноманіттям текстур, форм, розмірів тощо.</p> <p>Розвивати аудіальний канал сприйняття, розширювати звуковий досвід дитини, вчити її розрізняти й називати основні звуки, їхні характеристики.</p> <p>Сприяти формуванню системи компенсаторних механізмів.</p> <p>Формувати елементарні математичні уявлення.</p> <p>Розвивати логічне мислення.</p> <p>Формувати навички самообслуговування.</p> <p>Сприяти виробленню адаптивних механізмів пристосування до зовнішніх умов.</p> <p>Розширювати уявлення про елементи й складові побуту.</p> <p>Формувати навички орієнтування.</p>

Очікувані результати
<p>Дитина знає, розрізняє і називає основні матеріали та текстурні покриття (метал, дерево, тканина, м'який і твердий, гладкий і жорсткий).</p> <p>Дитина порівнює схожі предмети між собою, виокремлюючи спільне між ними (наприклад, у двох машин спільним є колеса, руль тощо).</p> <p>На дотик дитина впізнає базові складові предметного світу: меблі, різні овочі й фрукти, іграшки, елементи одягу й взуття тощо.</p> <p>Дитина знає й розрізняє поширені звуки (спів птахів, дорожній рух, голоси знайомих тощо). Впізнає звуки основних музичних інструментів (гітари, піаніно, барабана, скрипки тощо); домашніх і диких тварин (корови, півня, свині, вовка, kota, собаки тощо); відтворює простий ритм (темп і послідовність звуків).</p> <p>Розуміє поняття «один» й «багато».</p> <p>Рахує від 1 до 10.</p> <p>Розрізняє поняття «більше» й «менше».</p> <p>З декількох предметів виокремлює необхідний.</p> <p>Відтворює логічний ланцюжок (із кольорів, фігур, предметів тощо).</p> <p>Знає й оперує поняттями часу і простору.</p>

Освітній напрям «Дитина в природному довкіллі»

Напрями роботи фахівців	Завдання
Природничо-екологічна компетентність.	<p>Формувати емоційно-ціннісне ставлення до природи.</p> <p>Розширювати уявлення про різноманіття рослинного й тваринного світів, середовища їхнього існування, космічний простір і його складові тощо.</p> <p>Сприяти виявленню інтересу й готовності до діяльності, яка забезпечує пізнання природи й формування навичок доцільної поведінки в середовищі існування.</p> <p>Формувати в дитини поняття про себе як про мешканця планети Земля, від якого також залежить існування всього живого.</p> <p>Сприяти обізнаності дитини у сфері збереження природних ресурсів, заохочувати дбати про природу в нашій країні й у світі.</p> <p>Формувати в дитини в різний спосіб уявлення про екологічні проблеми рідного міста, селища й ін.</p> <p>Формувати ціннісне ставлення до природного середовища.</p>

Очікувані результати
<p>Дитина знає основні поняття, пов'язані з космічною тематикою (планета Земля, Сонце, Космос, зірки, Місяць тощо).</p> <p>Знає, що на планеті Земля є живі й неживі об'єкти.</p> <p>Впізнає, розрізняє й називає на вулиці та на зображеннях основні види рослин (дерево, кущ, квітка, травичка, ялинка тощо).</p> <p>Впізнає, розрізняє й називає на вулиці та на зображеннях основні види тварин (кіт, собака, вовк, павук, мураха тощо), класифікує їх за ознаками (домашні й дикі тварини).</p> <p>Знає про середовище існування об'єктів природи (водойми, земля, ліси, пустелі тощо).</p> <p>Знає й відрізняє сприятливі та несприятливі чинники існування об'єктів природи (вода допомагає рослинам рости, а вогонь їх знищує; риби живуть у воді, а без води вони помирають).</p> <p>Знає основні фази росту й розвитку рослин (насіння, пагону, цвітіння, плодоношення, відмирання тощо).</p> <p>Знає, розрізняє й називає складові будови рослин (корінь, стебло, листки, квітки, плоди тощо).</p> <p>Знає й розуміє, що таке життя людини, основні джерела живлення, що необхідно організму, щоб функціонувати (пити, їсти, спати тощо).</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
<p>Навички, орієнтовані на сталий розвиток.</p>	<p>Формувати в дитини поняття про себе як про мешканця планети Земля, від якого також залежить існування всього живого.</p> <p>Сприяти обізнаності дитини у сфері збереження природних ресурсів, заохочувати дбати про природу в нашій країні й у світі.</p> <p>Формувати в дитини в різний спосіб уявлення про екологічні проблеми рідного міста, селища й ін.</p> <p>Формувати ціннісне ставлення до природного середовища.</p>

Очікувані результати
<p>Дитина мотивована на цінності сталого розвитку (дружні стосунки між людьми, раціональне використання природних ресурсів (наприклад, води) тощо).</p> <p>Виявляє небайдужість до природоохоронної діяльності дорослих, бажання брати участь у проведенні заходів, спрямованих на підтримку цінностей сталого розвитку.</p> <p>Виявляє дружнє ставлення до близьких і знайомих, що виявляється в дотриманні мовленнєвого етикету, наданні допомоги тим, хто її потребує (пропонує допомогу старшим, людям похилого віку, іншим дітям) тощо.</p> <p>Має початкові уявлення про дії й поведінку, орієнтовані на сталий розвиток, в екологічній, економічній і соціальній сферах повсякденного життя; усвідомлює необхідність турботи про природу й важливість її збереження (дерева, сировини тощо).</p> <p>Знає й називає різні формули звернення, вітання, подяки та вміє обирати їх залежно від ситуації спілкування. Зіставляє жести з добрими словами.</p> <p>Може пояснити на елементарному рівні необхідність сталого способу власного життя, свідомо обирає дії, спрямовані на зміцнення власного здоров'я.</p> <p>Демонструє навички розумного споживання енергії, паперу й води. Усвідомлює важливість правил у суспільному житті, смисл конкретного правила, чому варто вчиняти так, а не інакше.</p>

Освітній напрям «Гра дитини»

Напрями роботи фахівців	Завдання
Ігрова компетентність.	<p>Збагачувати ігрове середовище дитини.</p> <p>Розширювати знання дитини про світ дорослих і їхні професії за допомогою сюжетно-рольової гри.</p> <p>Формувати навички довільної ігрової поведінки.</p> <p>Розширювати знання дитини про ігри з правилами, розвивати волю саморегуляцію.</p> <p>Сприяти розвитку особистісних якостей і формуванню лідерських якостей в грі.</p>

Очікувані результати
<p>У грі дитина налагоджує взаємини з однолітками.</p> <p>Число дітей, які беруть участь у спілкуванні під час взаємодії в грі, зростає, з'являються спільні інтереси й розподіл за ними.</p> <p>У центрі уваги дитини – відносини людей, пов'язані з конкретними предметними діями (наприклад, гроші як центральна складова торгівельних відносин).</p> <p>У дітей з'являються тематичні рольові ігри (доньки-матері, лікар-пацієнт, продавець-клієнт, вихователь-дитина тощо).</p> <p>Дитина дотримується своєї ролі, зміст якої наслідує від дорослих, спостерігаючи за ними в побуті.</p> <p>Дитина в процесі гри відтворює тематичні діалоги (наприклад: «Що ви хочете купити?») (гра в магазин)).</p> <p>Гра ускладнюється за змістом.</p> <p>У своїй діяльності дитина спирається на загальну логіку гри, ігрові дії стають свідомими, з'являється основний сенс.</p> <p>Багато предметів у грі замінюються умовними, виникає символічна гра (деталь конструктора може представляти різні предмети залежно від тематики гри).</p> <p>Дії в грі стають згорнутими, короткими, йдуть повтори, одна дія змінюється іншою.</p> <p>Особлива роль у грі відводиться точному дотриманню правил, дитина реалізує свій лідерський потенціал.</p>

Освітній напрям «Дитина в соціумі»

Напрями роботи фахівців	Завдання
Соціально-громадянська компетентність.	<p>Формувати в дитини навички соціально прийнятої поведінки, вміння орієнтуватись у світі людських взаємин, готовність співпереживати й співчувати іншим.</p> <p>Розвивати здатність передавати власні емоції, почуття й переживання вербальними та невербальними засобами, прийнятними для розуміння іншими.</p> <p>Виховувати ціннісне ставлення до рідного краю й Батьківщини.</p> <p>Формувати й розвивати здатність до єднання з групою та досягнення спільної мети в процесі взаємодії.</p>

Очікувані результати
<p>Дитина проявляє інтерес до загальнолюдських цінностей (здоров'я, сім'я, друзі, Батьківщина тощо), висловлює почуття любові й значущості їх у своєму житті.</p> <p>Знає правила взаємодії між усіма членами родини, їхні основні функції, права й обов'язки (дитина також має певні обов'язки, наприклад, прибирати власні іграшки, ставити брудний посуд у раковину тощо).</p> <p>Дитина знає, що є громадянином своєї держави; проявляє інтерес до культури й надбань своєї нації та малої батьківщини.</p> <p>Дитина висловлює свої емоції й почуття іншим людям («Я сумую/радію», «Я боюсь» тощо). Окрім того, сприймає й розрізняє емоційні стани людей навколо (батьків, друзів).</p> <p>Демонструє інтерес до групових видів діяльності, знаходить порозуміння з однолітками й дорослими, з легкістю встановлює нові контакти, однак дотримується правил поведінки з незнайомцями й у ситуаціях, коли загубилась.</p>

Освітній напрям «Мовлення дитини»

Напрями роботи фахівців	Завдання
Мовленнєва компетентність.	<p>Сприяти засвоєнню дитиною культури мовлення й спілкування, елементарних правил користування мовою в різних життєвих ситуаціях.</p> <p>Розвивати мовленнєві навички дитини, сприяти формуванню словникового запасу, який відповідає віковим показникам.</p> <p>Привертати увагу дитини до звукового складу рідної мови, регулярно залучати до ігор на визначення місця звука в слові.</p> <p>Формувати й розвивати здатність доречно застосовувати слова в правильних відмінках.</p> <p>Розширювати знання дитини про слова й словосполучення різних частин мови.</p> <p>Спонукаати дитину до запитань, до звернення за поясненням незнайомих їй слів.</p> <p>Спонукаати дитину до опису предметів й об'єктів, розповідей про різні події, переказування змісту мультфільмів і прочитаних книжок.</p>

Очікувані результати
<p>Дитина здебільшого вимовляє чітко всі звуки рідної мови. Легко наслідує звуки й шуми природи (вітру, комах, звірів і птахів тощо).</p> <p>Може варіювати темп й інтонаційну виразність, читаючи казки та вірші.</p> <p>До п'яти років словниковий запас перевищує 2000 слів. У ньому з'являються абстрактні поняття.</p> <p>Дитина намагається зрозуміти сенс загальних категорій (щастя, ніжність, справедливість, любов тощо). Дитина демонструє інтерес до осмислення значення слів, намагається пояснити їхнє походження. Її цікавлять всі характеристики слів: сенс, звукова форма, мелодія і музикальність.</p> <p>Дитина творчо застосовує засвоєне: тренується у вживанні різних відмінків, множини, числа, іменників, дієслів тощо.</p> <p>Словотворчість є нормою.</p> <p>Визначає функціональне призначення предмета, виділяє в предметах властивості, якості, деталі, частини й словесно їх позначає. Вміє підбирати до предмета відповідні дії.</p> <p>Дитина здатна до елементарного узагальнення предметів у родові категорії (меблі, посуд, одяг).</p> <p>Формулює й активно ставить запитання про навколишній світ, використовуючи питальні зв'язки «Чому?», «Навіщо?», «Де?», «Коли?», «А що буде, якщо?..» тощо.</p> <p>Дитина легко засвоює правила граматики й запам'ятовує букви. За правильної організації навчання грамоти здатна легко й швидко навчитися читати.</p>

Напрями роботи фахівців	Завдання
Комунікативна компетентність.	<p>Знайомити дитину з вербальними й невербальними засобами комунікації, формувати відповідні навички.</p> <p>Сприяти дружньому спілкуванню між дітьми, формувати навички ввічливої комунікації з використанням слів загального етикету (привітання, прохання про допомогу, пропонування допомоги чи підтримки, висловлення подяки).</p> <p>Розвивати навички ведення діалогу й полілогу.</p> <p>Сприяти формуванню навичок слухання співрозмовника.</p>
Художньо-мовленнева компетентність.	<p>Формувати ціннісне ставлення до книжки як до джерела пізнання.</p> <p>Збагачувати літературний досвід дитини, сприяти формуванню образу улюбленого героя.</p> <p>Розвивати образне мислення.</p>

Очікувані результати
<p>Дитина знає й використовує в спілкуванні слова ввічливості (вітання, подяки, прохання тощо).</p> <p>Комунікує з однолітками (пропонує разом погратись, прибрати іграшки тощо), демонструє вміння домовлятися (наприклад, гратись іграшкою по черзі).</p> <p>Дитина вміє підтримувати й розвивати діалог на задану тему, уточнювати деталі, які її цікавлять.</p> <p>Дитина демонструє навички слухання того, що їй говорять однолітки й дорослі, сприймає доступну їй віку інформацію та дотримується вказівок.</p> <p>Демонструє повагу й ціннісне ставлення до співрозмовника.</p>
<p>Дитина може відповідати на питання за змістом літературних творів, розповідати за ілюстраціями, описувати особливості іграшки, передавати своїми словами особисті враження від побаченого чи почутого.</p> <p>Дитина може описати улюбленого літературного героя, його зовнішність і характер, визначити антигероїв, за які вчинки і як вони поплавилися.</p> <p>Дитина може відгадувати загадки, складність яких відповідає її віку.</p> <p>Виразно декламує вірші й інтонуює потрібні слова (вміє розставити акценти).</p> <p>Демонструє ціннісне ставлення до книжок.</p>

Освітній напрям «Дитина у світі мистецтва»

Напрями роботи фахівців	Завдання
Мистецько-творча компетентність.	<p>Розширювати уявлення про різновиди засобів й інструментів творчості.</p> <p>Залучати до різновидів творчої діяльності, знайомити з особливостями кожної, спонукати до експериментально-пошукового стилю відтворення зовнішнього світу.</p> <p>Розвивати відчуття краси в її різних проявах, формувати ціннісне ставлення до змісту предметного світу й світу мистецтва.</p> <p>Розвивати творчі здібності, формувати елементарні трудові, технологічні й художньо-продуктивні навички, самостійність, культуру й безпеку праці.</p>

Очікувані результати
<p>Дитині подобається займатися сюжетним ліпленням, аплікацією. Однією з основних стає образотворча діяльність.</p> <p>Опановує дрібну моторику, що дозволяє малювати більш детально (малюнок ускладнюється сюжетом чи відтворенням власних спостережень (наприклад, малюнок їжачка, який несе кошик з яблуками, або зображення галявини під небом і сонечком, яку дитина колись бачила)).</p> <p>Малюнок стає одним із засобів творчого самовираження.</p> <p>Дитина розмальовує (якщо дозволяє зір) зі збільшеними лініями малюнка, не виходячи за контур.</p> <p>Може скласти невелику казку чи пісеньку, розуміє, що таке рими, і користується ними.</p> <p>Яскрава фантазія та багата уява дозволяють створювати цілі всесвіти в голові або на чистому аркуші паперу, де дитина може вибрати для себе будь-яку роль.</p> <p>Розрізняє основні музичні інструменти (піаніно, гітару, барабан тощо).</p> <p>Розуміє, що таке ритм, і може відтворити найелементарніші комбінації.</p> <p>Розуміє, що таке танець, може відтворювати й вигадувати рухи під музику (танцювати).</p> <p>Сформоване емоційно-ціннісне ставлення до процесу й результатів творчої діяльності.</p>

Навчальне видання

Барко Вадим Вадимович,
Кондратенко Світлана Вікторівна,
Курінна Владислава Русланівна

ПІЗНАННЯ НА ДОЛОНЬКАХ

КОМПЛЕКСНА ПРОГРАМА РОЗВИТКУ
ДИТИНИ З ПОРУШЕННЯМИ ЗОРУ
СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Головний редактор – Т. С. Самиляк
Технічний редактор – О. М. Корнілов
Коректор – Ю. А. Степаненко
Компютерна верстка – П. А. Грім
Обкладинка – І. О. Правдіна

Видано державним коштом. Продаж заборонено.

Підп. до друку ____. ____. 2021. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Друк офсетний. Ум. друк.арк. 1,6
Гарнітура Times New Roman. Замовлення № . Наклад ____.

Поліграфічно-видавничий центр ТОВ «Імекс-ЛТД»
Свідцтво про реєстрацію серія ДК № 195 від 21.09.2000.
25006, м. Кропивницький, вул. Декабристів, 29
тел./факс (0522) 32-08-32, 32-17-05
E-mail: design@imex.kr.ua